

## СТРУКТУРИЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ: ТОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

**Лізан Олександр Володимирович**

*студент III курсу факультету психології, політології та соціології  
Національний університет «Одеська юридична академія»  
м. Одеса, Україна*

Структуризація соціального простору інтерпретується як процес динамічних трансформацій суспільства, які обумовлені відносинами між індивідами та соціальними групами. Топологічний підхід визначає суспільство як багатовимірний простір («систему координат») де індивіди взаємодіють завдяки наявності певних ресурсів.

Визначимо ключові поняття топологічного підходу: «топос» та «соціальна стратифікація». Ключовим поняттям у процесі дослідження структуризації соціального простору виступає «топос».

Погодимось: «Топоси як універсальні концепти встановлюються за допомогою принципів подібності та відмінності в процедурах номінації (іменування), організації діалогу, пошуку перетину смислів... в їх інваріантності закладено теоретичний потенціал для дослідження змін у соціальній реальності, тому що універсальні за формою процедури наповнюються новим змістом у відмінних соціокультурних умовах. Практичне значення топосів полягає в тому, що залежно від специфіки соціального і фізичного простору вони використовуються для визначення позицій, побудови діалогу між представниками різних культур і формування загального міжкультурного дискурсу» [3, с. 358].

Соціальна стратифікація відображає ієрархію індивідів та груп у процесі структуризації соціального простору.

Відзначимо: «соціальна стратифікація» відображає ієрархічно організовані такі структури соціальної нерівності, як статусні групи, що існують в будь-якому суспільстві. Соціальна стратифікація забезпечує виокремлення впорядкованої сукупності соціальних верств, соціальних груп за суспільними критеріями: характером власності, обсягом матеріальних ресурсів, влади, престижем професії» [4, с. 28–29].

Топологічний підхід став відповіддю на методологічну кризу соціальних наук, обумовлену постмодерною критикою. Водночас, теорія соціальної топології є «методологічною парасолькою», яка об'єднує декілька соціологічних теорій – від системної до інституційної та комунікативної (комунікативний простір).

Слід погодитись із тим, що «В умовах прискорення соціокультурних змін у сучасному світі наявні методології вивчення соціальних просторів і формування соціальних практик засвідчують свою неефективність. Потрібен новий методологічний інструментарій для дослідження мінливої соціальної реальності, множинних соціальних об'єктів... Актуальним стає розвиток такого способу мислення, в якому соціальна реальність задається не як статична сукупність окремих соціальних об'єктів, а як відкритий рухомий простір соціальних взаємодій. У цьому контексті соціальна топологія стає затребуваною філософською методологією, яка уможливує виявлення констант у безперервній змінюваності сучасного соціуму. Логіка топологічних моделей дозволяє розглядати соціальні явища в семантичному просторі значущих зв'язків і відносин, суміщень і перехрещень, морфологічних перетворень; оприявнює нові підстави для вибудовування практичних схем міжкультурного спілкування» [3, с. 22–23].

Наявність ресурсів (капіталу) відрізняються ролі індивідів у процесі структуризації соціального простору – наявністю певного капіталу. Зокрема, у політичній структуризації є індивіди, які голосують; інші ухвалюють важливі рішення у публічній політиці, треті – беруть активну участь у громадській активності та протестних рухах.

Солідаризуємось із наступною думкою: «Як динамічна структура соціального простору топологія відображає трансформацію суспільних процесів, подій, явищ. Соціальна топологія, з одного боку, вивчає інваріантні соціальні властивості індивідуальних і колективних агентів, з іншого – постає структурою, у якій виявляється сукупність цих властивостей. Іншими словами, соціальна топологія дає змогу встановити розміщення, структуру, напрямок, спосіб розгортання соціальних явищ шляхом виявлення соціальних відмінностей, властивостей соціальних позицій, характеру практик та практичних схем. Індивіди, групи, інституції як агенти дії визначаються відповідно до позиції у соціальній системі» [1, с. 71].

У термінах представників школи соціальної топології (П. Бурдьє, П. Шампань, ін.) ресурс – це капітал, який може бути культурним, політичним, економічним тощо. Відповідний капітал надає владу у процесі структуризації соціального простору, поєднуючи макро- (суспільство) та мікро- (індивіда) рівні соціологічної теорії. Погодимось: «Розгляд соціального поля як поля влади дає... розуміння динаміки його перетворень. Влада структурує та ієрархізує соціальне поле. Специфічні владні стосунки оформлюються у вигляді суб'єктивності – явища формування Я через визначення власної ролі, ставлення до самого себе серед силових полів» [2].

Структуризація соціального простору українського суспільства відбувається під впливом багатьох чинників. Безумовно, одним із

головних чинників у процесі структуризації соціального простору сучасного українського суспільства є російсько-українська війна.

Якщо до категорії «простору» (топос) у дослідженні структуризації українського суспільства додати «час» (хронос), то воєнний час визначає трансформації соціального простору. У сучасному українському суспільстві посилюються позиції військових та представників спецслужб, які поступово займають найвпливовіші позиції в управлінні, політичному полі, отримуючи довіру суспільства та трансформуючи її у символічний капітал (авторитет, престиж). Також серед чинників структуризації соціального простору слід відзначити масові переміщення українців усередині країни («внутрішньо переміщені особи») та за кордон, волонтерський рух, вплив масмедіа (особливо слід відзначити медіа-скандали), цифровізацію соціальних відносин, процес європейської інтеграції тощо.

Погодимось із наступним: «Соціальна динаміка українського суспільства у процесі європейської інтеграції потребує, передусім, визначення «агентів змін», тобто інститутів чи акторів, які, власне, і стануть дійовими особами перетворень, «антикризовими менеджерами». У сучасних умовах також йдеться про визначення певного політичного простору, у якому лідери будуть визначати проблеми, обговорювати їх та шукати оптимальні раціональні рішення. На наш погляд, це – комунікативний простір. Сучасність – це час розвитку мережевих комунікацій, які здатні кратно, порівняно із традиційними медіа, посилити пропагандистський ефект інформаційних повідомлень. Відзначимо тренд віртуалізації політичного простору та соціального часу» [5, с. 381].

Відтак, соціальний простір не є фізичним простором, він представляє собою систему координат. Позиція індивідів та груп у процесі структуризації соціального простору визначається їх капіталом.

### Література:

1. Борецько Ю., Федотова Т. Політичний простір у вимірах соціальної топології. Перспективи. *Соціально-політичний журнал*. 2022. № 1. С. 71–77. URL: [http://perspektyvy.pdpu.od.ua/1\\_2022/10.pdf](http://perspektyvy.pdpu.od.ua/1_2022/10.pdf)
2. Валенса Г. А. Аналогії тілесного та соціального у просторово-часових експлікаціях людського існування. *Сучасна молодь і проблема життєвих цінностей: філософські та етно-культурологічні виміри*. 2010. URL: [https://www.researchgate.net/publication/379375482\\_ANALOGII\\_TILESNOGO\\_TA\\_SOCIALNOGO\\_U\\_PROSTOROVO-CASOVIH\\_EKSPLIKACIAH\\_LUDSKOGO\\_ISNUVANNA](https://www.researchgate.net/publication/379375482_ANALOGII_TILESNOGO_TA_SOCIALNOGO_U_PROSTOROVO-CASOVIH_EKSPLIKACIAH_LUDSKOGO_ISNUVANNA)
3. Колінько М. В. Топологія міжкультурної комунікації : дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. Вінниця, Київ, 2019. 401 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32162/>

4. Кузьмук О. Соціальна стратифікація суспільства: теоретична та емпірична інтерпретація поняття. *Соціологічні студії*. 2018. № 1(12). С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-27-31>

5. Яковлев Д. В. Політична пропаганда та соціальний час: міфологія майбутнього. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2025. Т. 2. С. 380–383. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30721>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-615-0-8>

## **ФІЗИЧНА НЕДОСТУПНІСТЬ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИКИ ЦИФРОВОЇ НЕРІВНОСТІ**

**Махінько Єлизавета Анатоліївна**

*студентка IV курсу факультету психології, політології та соціології  
Національний університет «Одеська юридична академія»  
м. Одеса, Україна*

Цифрова нерівність є складним соціально-економічним феноменом, що відображає нерівні умови доступу різних груп населення до інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових ресурсів та можливостей їх ефективного використання. У сучасному науковому дискурсі дане поняття охоплює не лише наявність або відсутність доступу до мережі Інтернет, але й рівень цифрових навичок, якість підключення, а також спроможність осіб використовувати цифрові технології для задоволення освітніх, професійних та соціальних потреб [1, с. 45].

Особливої актуальності проблема цифрової нерівності набуває в Україні, де зберігається суттєва різниця між міськими та сільськими територіями щодо доступу до якісного інтернет-покриття та цифрових сервісів. Регіональні диспропорції у розвитку цифрової інфраструктури призводять до обмеження доступу населення до дистанційної освіти, електронних державних послуг та сучасних форм зайнятості, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток територій [3].

Сучасні підходи до вивчення цифрової нерівності передбачають її багатовимірний характер. Зокрема, дослідники виокремлюють рівень фізичного доступу до цифрової інфраструктури, рівень цифрових компетентностей та рівень фактичного використання цифрових технологій у повсякденному житті. Такий підхід дозволяє розглядати цифрову нерівність не як одноразове явище, а як динамічний процес,